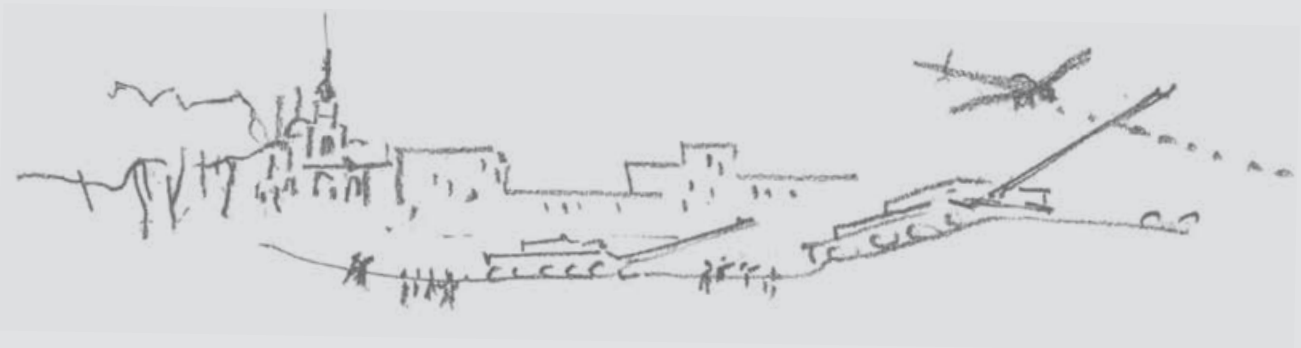

De Hughesovka a Donetsk

Un somni latent

La gent de Donetsk, un dels centres siderúrgics més grans d'Ucraïna ara destruït per la guerra, manté viu el somni de recuperar la seva ciutat.

Per Antonio Moro i Estanislau Roca

No podem parlar de Donetsk sense fer-ho de John Hughes, el seu fundador visionari, fill d'un enginyer que treballava en una important indústria metal·lúrgica de Gal·les. Format en l'ofici del seu pare, al començament dels anys 1840 es va incorporar en una altra empresa del sector i, més endavant, per

la seva experiència en armes i en enginyeria nàutica, va ocupar llocs de responsabilitat al Board of the Millwall Engineering and Shipbuilding Company i va participar en assajos de blindatge de vaixells de guerra, on va aconseguir un prestigi internacional reconegut.

Vista de la ciutat ucraïnesa de Donetsk. ©Istockphoto.

El Govern rus el va contractar per tal de blindar la fortalesa militar de Kronstadt —illa situada molt a prop de Sant Petersburg i seu de la principal base de la flota russa al Bàltic—. I així va començar la seva relació amb Rússia, si bé no va ser ferma fins al 1856, després de la Guerra de Crimea, quan l'Imperi decidí impulsar la indústria pesant i la xarxa de ferrocarrils del país per tal de garantir el seu desenvolupament econòmic i la modernització. Es cridà llavors experts estrangers que poguessin aportar coneixement tècnic i experiència; entre ells, John Hughes.

El Donbass —la regió on es troba Donetsk— era un territori ocupat per camperols i, com gairebé la totalitat de la Ucraïna actual, pertanyia a l'Imperi rus. S'hi havien fet estudis geològics que feien palesa l'existència de grans jaciments de carbó i ferro, mentre que el Kalmius —un petit riu que desemboca a Mariúpol, al mar d'Azov— podia assegurar prou aigua, tant per a les fàbriques com per a una nova ciutat.

Hughes, després d'inspeccionar la regió, va adquirir una concessió per a l'explotació minera. Va triar un ampli territori que es troba cinc quilòmetres al sud d'Oleksandrivka —un assentament cosac del 1779— i uns cent al nord dels ports més propers del mar d'Azov.

El 1869 creà la New Russia Company i, amb el seu prestigi, va atraure molts inversors. El seu ambiciós projecte, pensat inicialment per fabricar rails de ferrocarril, el portà a construir un complex industrial de fàbriques —capaç de produir la maquinària necessària i les eines i els elements per reparar-les— i també a bastir bòbiles per fer els maons de revestiment dels forns i per a la construcció.

Acompanyat d'un grup de treballadors i de la seva família, s'establí al costat de les mines i fundà l'assentament de Hughesovka, que més tard canvià de nom pel de Yuzivka, el 1924 —amb Stalin al poder— pel de Stalino i el 1961 —ja en temps de Krushev— va prendre l'actual de Donetsk.

Catedral ortodoxa de Donetsk. ©Istockphoto.

Hughes, mentre anava instruint ucraïnesos i russos, va necessitar inicialment treballadors ja formats per als alts forns i les mines, enginyers, operaris... Molts eren gal·lesos que es van traslladar a Ucraïna amb les seves famílies, atrets per les bones condicions econòmiques, per bé que el clima era molt més dur, amb temperatures extremes.

Al principi, a causa de l'absència de subministraments industrials, també es va importar l'equipament necessari de la Gran Bretanya. Hughes va construir el primer alt forn en menys de vuit mesos. La producció regular va començar el 1872 i el creixement industrial es va accelerar gràcies als grans dipòsits de carbó, la disponibilitat d'aigua, l'arribada el mateix any del ferrocarril des de Kostiantynivka i la construcció de la línia Donbass-Kryvyi Rih. Al cap de deu anys, la New Russia Company es va dedicar a la producció d'acer, amb la qual va obtenir grans beneficis econòmics. El 1876, la planta metal·lúrgica era la més gran de l'Imperi rus i Hughesovka —que va obtenir estatus de ciutat el

1917— s'anava consolidant ràpidament amb una suma de barris residencials, fàbriques i mines.

Els directius, els enginyers i els empleats de l'Administració vivien a «la colònia britànica» situada al nord de la fàbrica. La New Russia Company hi va construir habitatges de tipologia diversa, des d'apartaments fins a cases amb jardí —amb calefacció i llum—, que llogava als seus operaris a un preu assequible.

Els treballadors russos, els comerciants i els artesans tenien el seu propi barri, però la demanda d'habitatges era molt superior a la capacitat de construcció. La majoria de la població vivia en habitatges de planta baixa, amuntegats i insalubres, construïts a la riba del Kalmius. Com en altres ciutats industrials, les pèssimes condicions higièniques van provocar epidèmies successives, malgrat que la New Russia Company va subministrar aigua potable i va dotar de clavegueram alguns barris residencials.

«La forma i l'extensió actual de Donetsk és resultat dels plans successius de l'època socialista i dels realitzats des de 1991.»

Hughes, com si fos un dels precursors de l'estat del benestar, va procurar que els seus treballadors gaudissin de molts beneficis socials i serveis. Va construir un hospital, cases de banys, escoles (per a nens russos i ucraïnesos, i una escola «anglesa» per als britànics), salons de te, esglésies (anglicana i ortodoxa), i va organitzar serveis, com ara el cos de bombers o la policia. A la colònia britànica fins i tot hi va construir un hotel: el Great Britain. Els ciutadans gaudien d'activitats de lleure tot l'any: tennis, futbol, passejades amb trineu i patinatge sobre gel, dinars al camp, golf, balls, concerts, teatre... i, més tard, cinema. Activitats que eren noves en una ciutat cosmopolita que adoptava la cultura i els costums occidentals.

Amb la revolució de 1917, la major part dels treballadors estrangers van sortir d'Ucraïna, mentre que els bolxevics es van fer seves la ciutat i les fàbriques. En aquest nou escenari, el 1932 es va redactar el primer pla urbanístic. La forma i l'extensió actual de Donetsk són el resultat dels plans successius de l'època socialista i dels realitzats des de 1991.

Urbicidi, destrucció, por, violència, patiment, mort, repressió i incertesa no són paraules estranyes ni per a Ucraïna ni per a Donetsk. Una breu ullada a la història del darrer segle ens recorda nombroses tragèdies: dues guerres mundials, la revolució de 1917, la dictadura posterior i la fam que van delmar la població d'Ucraïna als anys 1930... La ciutat, centre administratiu de l'*oblast* homònim, és des de 2014, per als separatistes prorussos, la capital de l'autoproclamada República Popular de Donetsk. I ara, amb la invasió russa, en guerra oberta de bell nou amb tot el país, tornem a una realitat dolorosa en la qual Ucraïna demostra tenir una sorprenent

capacitat de resistència i resiliència. No sabem ni quan ni com, però segur que tornarà a aixecar-se i renaixerà sobre les runes!

Donetsk, amb un segle i mig d'existència i que va arribar a ser el centre siderúrgic més gran d'Ucraïna i un important node de comunicacions, tenia abans de la guerra actual una població semblant a la de Barcelona. Es conserven alguns edificis de l'assentament inicial, com ara l'hotel Great Britain, la catedral ortodoxa, refeta el 1996, o la casa dels Hughes. Però el valor patrimonial de la ciutat i la seva identitat van molt més enllà dels elements arquitectònics. Si observem la cartografia de la ciutat o donem una ullada a un fotoplànol, veurem la convivència de mines, muntanyes troncocòniques —resultat del dipòsit de residus minerals—, fàbriques i barris residencials. Una singular amalgama de peces que formen part de l'ADN de la ciutat, que han estat bàsiques en la seva formació —per parts i disgregada— i que tenen un potencial enorme per articular la nova Donetsk de la postguerra. I no només això: la construcció de preses i llacs artificials, que asseguraven el proveïment d'aigua tant a les fàbriques i les mines com als habitatges, són elements identitaris d'aquest paisatge amb un valor cultural i patrimonial únic.

La seva gent creu en el somni latent de recuperar la seva ciutat i de tornar-hi a viure. S'ha auto-organitzat i viu amb la incertesa, lluita al front, s'ha refugiat en un camp de concentració o es troba en acolliment en un altre país, cosa que referma l'advertiment de Zygmunt Bauman que el segle XXI seria el dels desplaçats.

Barcelona, amb una gran experiència en la modernització i l'actualització de la ciutat postindustrial, pot oferir la seva ajuda solidària no només en qüestions humanitàries, sinó també en el saber fer urbanístic, com Hughes ho va fer al seu dia amb l'industrial i empresarial.

Imatge de fons: New Russia Coal, Iron and Rail Producing Company. Mina central, forns de coc i alts forns. Hughesovka Research Archive (Glamorgan Record Office).